

Dr. Antoine Bodar: Wij moeten zo leven, dat we elk moment afscheid kunnen nemen.

Gewaarwording van Gods genade

Ben Tramper

Hij is niet alleen welbespraakt, maar ook spraakmakend. Ondanks zijn orthodoxe opvattingen en conservatieve standpunten over het celibaat, de vrouw in het ambt en het leergezag, is dr. Antoine Bodar (59) een graag geziene gast en een veelgevraagd spreker. Zijn boeken vinden gretig aftrek, ook onder reformatorische christenen, met wie hij de liefde voor het werk van Augustinus deelt. De bestudering van Luthers werken staat hoog op zijn agenda. "Pas kreeg ik van een vriendin het boekje over de christelijke vrijheid van Luther. Ik hoop het spoedig te lezen. Misschien moeten we een kring oprichten van katholieken en protestanten die samen nauwgezet zijn werken gaan onderzoeken."

De afspraak voor het gesprek wordt eind februari gemaakt. Dr. Bodar verblijft dan nog in Rome, waar hij een kamer bewoont in een priesterhuis niet ver van de Sint-Pieterskerk. "We zien elkaar in maart. Deo volente", zegt de geestelijke. Kort voordat de hoorn op de haak gaat, licht hij dat laatste nog even toe: "Voor hetzelfde geld ligt een van ons onder de groene zoden. Dat weet je maar nooit." Zijn stem klinkt opgewekt.

Een week later loodst Bodar zijn gast via een speakertje bij de deur naar boven, de lange, smalle trap op. De rooms-katholieke priester is even vanuit de anonieme stilte terug in zijn historische pand in het centrum van Amsterdam. Het staat vol boeken. De woonkamer is ingericht als leeszaal. Er hangt een monastieke, weemoedige sfeer. Aan weerszijden zijn de wanden geheel gevuld met duizenden studies over de meest uiteenlopende onderwerpen, geschreven door auteurs van alle tijden, plaatsen en stromingen.

Bodar neemt plaats in een klein zithoekje, voor een hoog raam aan de straatkant. Uit een zilveren kan schenkt hij koffie. De priester oogt tenger, zijn handen zijn bleek. De aardse genoegens schijnen hem voorbij te gaan. Zijn leven bestaat grotendeels uit studie en meditatie.

Rekent u erg met de zoden?

"Vroeger gingen de monniken elkaar voorbij en dan zeiden ze: Memento mori, gedenkt te sterven. Media vita, summus in morte, midden in het leven zijn we in de dood. Met dat idee heb ik, geloof ik, altijd al geleefd. In het geloof heeft dat ook zijn waarde. Wij moeten zo leven, dat we elk moment kunnen scheiden."

Is dat niet somber?

"Er is in onze maatschappij een rare mentaliteit van leven, leven, leven. Maar de werkelijkheid is anders. Gisteren heb ik een lezing gegeven voor artsen in een Amsterdams ziekenhuis. Ik heb hun gezegd dat op het moment dat iemand wordt geboren, de dood al is ingesloten. Het komen houdt een gaan in."

Bent u, na uw dood, bij God?

"Ik hoop het. Ik probeer hier zo verantwoord mogelijk te leven. Waarbij ik graag de houding heb dat ik afwacht wat er bij het ogenblik van de dood gebeurt. Ik vind het niet plezierig om de mentaliteit te hebben dat je probeert goed te leven om daardoor bij God te mogen komen. Je moet zonder meer goed leven."

Zoals het leven zelf een gift is, zo is ook de genade die ons goed doet leven dat, zegt Antoine Bodar. "Het sola gratia ligt mij na aan het hart." Die wijsheid, die hij naar eigen zeggen opdeed in de brieven van Paulus, doortrekt ook de boeken die de afgelopen jaren van zijn hand verschenen. Bekende titels

zijn "Wandelen met de Heer" en "Drinken van de beker". De stijl van zijn schrijven doet augustijns aan: scherpzinnig, gevoelvol en uit het hart.

Bodars verlangen om priester te worden dateert al uit de kinderjaren. Maar pas na drie universitaire studies, een kunsthistorische promotie, diverse banen bij radio en televisie en een docentschap aan de Universiteit van Leiden besloot hij de priesteropleiding te gaan volgen. Zijn pad ging niet over rozen. In 1992 werd hij tot priester van de Krijtbergkerk in Amsterdam gewijd. Vijf jaar later moest hij wegens zijn al te orthodoxe opvattingen het veld ruimen. Bodar vertrok daarop naar Rome om zich, onder de vleugels van het Vaticaan, te verdiepen in de dogmatiek.

Een soortgelijk drama voltrok zich in Den Bosch. In september 2002 werd hij onder grote belangstelling geïnstalleerd tot plebaan van de Sint-Jan. De Brabantse parochie tintelde van genoegen. Maar niet lang, want zo verrassend als zijn komst naar de kathedraal was, zo opzienbarend was ook zijn spoedig afscheid. Bodar legde zijn functie begin dit jaar neer en vertrok wederom voor studie naar Rome.

Ondanks zijn terugtrekkende bewegingen blijft de priester in de spotlights staan. Geregeld vliegt hij heen en weer tussen Amsterdam en Rome en trekt hij het land door voor lezingen, geeft hij interviews en neemt hij deel aan debatten. Ook in reformatorische kring wordt Bodar steeds vaker gevraagd als spreker. Orthodoxe protestanten zijn gecharmeerd van zijn conservatieve standpunten over seksualiteit voor het huwelijk en de vrouw in het ambt. Met zijn onbevreesde kritiek op de vrijzinnigheid en het katholicisme van de jaren zestig, belichaamd door de Acht Mei Beweging, oogst de priester bijval en bewondering.

Meer nog dan dit alles is de herkenning voor wat de binnenkant van het geloof betreft. Als theoloog is Bodar bepaald geen letterknecht. Zijn leven is doortrokken van mystiek en spiritualiteit. Daarbij geeft hij telkens aan zich te willen bewegen binnen paulinische en augustijnse kaders.

Twee jaar geleden gaf u, na een lange gebedsworsteling, gehoor aan de roep om naar Den Bosch te gaan. U zag er Gods hand in, schreef u. Maar vrijwel direct kwam u in de problemen. Was het werkelijk Gods wil?

"Ik heb geen moment gedacht dat het niet zo was. Destijds ben ik nadrukkelijk door de bisschop gevraagd. Hij zei: Jij moet het gezicht van de kathedraal worden. Dat heb ik als een vingerwijzing Gods ervaren. Het is spaak gelopen, omdat ik mij onvoldoende kon bezighouden met schrijven en spreken. Voor het gewone pastoraat kreeg ik te weinig medewerkers. Achteraf constateer ik dat mijn werk niet vergeefs is geweest. Mijn boodschap was dat de kathedraal meer een godshuis moest worden. Dat besef is zeker doorgesijpeld."

Wat een beproeving!

"Jawel, maar de Heer heeft mij erop voorbereid om dit te kunnen dragen. Ik heb voordien veel meegemaakt en ben door zware depressies heengegaan. Nu ik in Rome terugben, zie ik wel meer in dat ik in feite gewoon ben weggestuurd. Ik voel me afgescheept, maar ik draag geen bitterheid in me om."

Lijden aan de kerk?

"De kerk is de bruid van Christus, maar zij blijft tegelijk ook mensenwerk. Dat moet je goed vasthouden. We hebben allen gebrekkige talenten. Te midden van alle pijn heb ik ook Gods nabijheid ervaren. Tijdens de viering van de eucharistie. Tijdens het preken. Ik heb veel gepreekt, hoewel niet zo veel als een dominee. Eén persoon zei bij het afscheid: Je hebt vaak het idee als geestelijken in de kerk voorgaan, dat zij een werk verrichten. Dat idee heb ik bij u nooit gehad. Die opmerking ervoer ik als troostvol."

U hebt weer tijd voor het grote publiek. Hoe verklaart u zelf uw populariteit, gezien uw eerdere uitspraak dat je met het verkondigen van zekerheden niet snel geliefd wordt?

"Ik noem de dingen graag bij de naam. Dat bevordert de helderheid. Ik kan het ook op een bepaalde wijze formuleren waardoor mensen rechttop gaan zitten. De waarheid doet pijn, wekt irritaties op. Ik ben een type dat hard is. Maar tegelijk kun je ook stellen dat ik zacht ben. Dat betekent niet dat ik

halfzacht of halfhard ben, en al helemaal niet week. Ik wil de mensen niet naar de ogen kijken. Dat is niet mijn genre."

U laat wel de mensen in uw hart kijken?

"Ik denk altijd: Ik heb niets te verliezen. Om het met Paulus te zeggen: In zwakheid ben ik toch krachtig. En ik ben toch zwak? Tegelijk ben ik ook begenadigd en in die genade toch ook weer sterk. Ik blijf de zwakke, maar ik mag me laten vullen met de kracht van God. Zo beleef ik het."
Is kwetsbaarheid uw wapen?

"Ja, het schild dat ik draag, is het schild van de kwetsbaarheid. Dat neemt niet weg dat je altijd kunt worden geraakt. Je bent geen robot. De ene keer gaat het beter dan de andere keer. Wanneer je dicht bij God leeft, gaat het het beste."

Behalve applaus krijgt u ook kritiek. Soms scherpe.

"Met orthodoxe katholieken en protestanten ga ik graag in gesprek. Ook kan ik het vrij goed aan om onder de, om zo te zeggen, heidenen te verkeren. Moeilijker wordt het bij vrijzinnige katholieken of bij lieden die hun geloof vaarwel hebben gezegd. Mensen die gefrustreerd zijn willen vaak alleen maar spreken over het celibaat en het condoom. Dat vind ik jammer. Journalisten hebben daar ook een handje van. Toen de paus jubileerde, ben ik zes, zeven keer geïnterviewd. Alle gesprekken liepen uit op het condoom. Het getuigt van plathed om het geloof te beperken tot ethisch gedrag."

Een punt dat interviewers u steeds voorhouden, is dat u arrogant zou zijn.

"Dat hoor ik al vanaf m'n kinderjaren. Als je in Nederland geen bult of pukkel hebt, ben je al snel arrogant of ijdel. Dat laat ik maar zo. Ik probeer zelf alles wat ik doe en zeg steeds voor God te brengen. Zocht ik mijzelf? Had ik het anders moeten doen? Zonder een tobber te worden, al tob ik natuurlijk ook wel eens."

In de postmoderne dag van vandaag neemt de aandacht voor spiritualiteit toe. Wat betekent het voor u?

"Het is datgene wat de Heilige Geest, de Spiritus, ons ingeeft. Het gaat erom dat je je door God bemind weet en dat je antwoord geeft op Zijn Woord. Dan ontstaat er een verbinding, die door gebed en luisteren naar de Schrift wordt onderhouden."

Gaat het daarbij om de ervaring?

"Ervaring is mij te veel naar de persoon getrokken. Het is meer zo dat God in het middelpunt komt te staan. En dat jezelf Zijn instrument hoopt te zijn. Paulus heeft er prachtig over geschreven: Niet ik leef meer, maar Christus leeft in mij. Ik zou ook liever spreken van een gewaarwording. Het komt van buitenaf naar de binnenkant van je leven."

Kun je die verborgen omgang met God zelf maken?

"Dat is onmogelijk. Het is niet maakbaar. Het overkomt je. Je krijgt het. Het valt je toe. In zoverre sta ik aan de kant van het sola gratia. Mensen bij wie het gebeurt, zijn mensen van grote eenvoud. Terwijl zij zelf weinig idee ervan hebben Gods instrument te zijn. Want hoe dichter ze bij God leven, hoe meer bewustheid van eigen zondigheid zij hebben. Dat is zo evident als het maar zijn kan. Naarmate de genade groter wordt, wordt de mens kleiner. En naarmate de mens kleiner wordt, beseft hij dat hij zondig is. En in dat besef zal hij zich verbergen in Christus."

Bernardus van Clairvaux, die in de elfde eeuw schreef over de bruidsmystiek, noemde de overdenking van Christus' lijden "zijn zeer verheven, innerlijke wijsbegeerte." Herkent u zich daarin?

"Er is een gebed uit de veertiende eeuw dat ik een zeer mooi gebed vind. Een regel daaruit is: In Uw wonden, o Christus, verberg mij. Anders geformuleerd: Neem mij daarin op. Laat mij in U klimmen. Maak mij deel van U. Dan neemt Christus alles van je over, dan doe ik er niet meer toe. Zulke momenten wil je vasthouden, dat gaat alleen niet."

Een zeldzaam uur van korte duur, zei Clairvaux.

"De Heer laat Zich soms zien. Als in een lichtstraal, zal ik maar zeggen. Het zijn zaken die niet zijn te verwoorden. Hier grens je aan wat wij misschien al te hovaardig Godservaring zouden noemen. Het gebeurt ook vaak dat Hij Zich niet toont. Degenen die het hebben meegemaakt, weten dat zulke momenten misschien nooit meer terugkomen. Zodra die ogenblikken voorbij zijn, besef je je zondigheid te meer. En dan zegt Paulus: Weest standvastig in uw geloof. De beste remedie tegen de zonde is je tot Christus te wenden.

Ik geloof zeer in de verzoeningsdood van Jezus. Maar ik zie het ook praktisch. Christus hééft het gedaan. En ik bén er dankbaar voor. Hij nodigt ons uit om in Zijn lijden te gaan staan. Om daardoor nog dichterbij Hem te komen en nog meer benul te krijgen hoezeer Hij voor ons heeft geleden. Ik zeg het aarzelend, omdat ik vind dat je over deze zaken alleen maar heel aarzelend kunt zijn."

U hebt grote waardering voor Augustinus. Geldt dat ook voor Luther? Hij wilde in feite niets anders dan terugkeren naar de leer zoals hij die bij Augustinus tegenkwam.

"Luther ken ik niet goed. Wel heb ik onlangs zijn boekje over de vrijheid van een christen gekregen. Ik wil er mettertijd graag een studie naar doen om te bezien of het waar is dat hij zich in de lijn van Augustinus beweegt. Misschien moeten we eens een kring van protestanten en katholieken vormen om er onderzoek naar te doen.

Wel heb ik de besluiten van het Concilie van Trente onderzocht. Wat ik zeer betreurt, is dat dat concilie louter verdedigend is geweest en niet heeft gepoogd Luther communicatiever tegemoet te treden."

Volgens reformatorische christenen wordt de verborgen omgang met God gemarkeerd door de drie sola's: het Woord, het geloof en de genade. In hoeverre gaat u met hen mee?

"We staan allen onder de Bijbel als Gods Woord. Het verschil is wel dat wij ook geloven in de leiding van de Geest in de traditie en de uitleg van de Schrift. Als het gaat om het sola gratia, staan we dicht bij elkaar. Alles wat wij doen, kunnen we doen vanwege de genade. Op het punt van het sola fide en de vrije wil zit ik, denk ik, meer op de lijn van Erasmus dan op die van Luther. Het is genade wanneer wij ons hart voor God openen, maar het is onze eigen keuze wanneer wij ons hart voor Hem gesloten houden."

Bij alles wat bindt is er veel wat scheidt. In uw boeken stuiten de lezers ook nog eens op Mariadevotie, het vagevuur en de onfeilbaarheid van de paus.

"Ir. Jan van der Graaf zei eens tegen me: Antoine, je boeken zijn prachtig, maar ik kom wel telkens van die typisch rooms-katholieke elementen tegen. Daarop antwoordde ik hem: Laten we van beide zijden zo nederig zijn om te erkennen dat we elkaar op belangrijke punten vinden en op andere belangrijke punten niet. Alleen de Heilige Geest Zelf kan dat doorbreken.

Ooit hoorde ik Bas van der Vlies zeggen dat de paus de antichrist is. Dat vond ik kwetsend. Zo ervaar ik ook andere, kordate uitspraken. Maar ik wil die graag verdragen. Ik geloof en hoop dat we door informele contacten dichterbij elkaar komen. In de gesprekken tussen christenen en Joden zie ik ook meer toenadering. Mijn zorg betreft vooral de islam. Zelf heb ik ervaren dat een dialoog met imams lastig is, vooral ook omdat ik christocentrisch leef."